

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

42639

K60
D

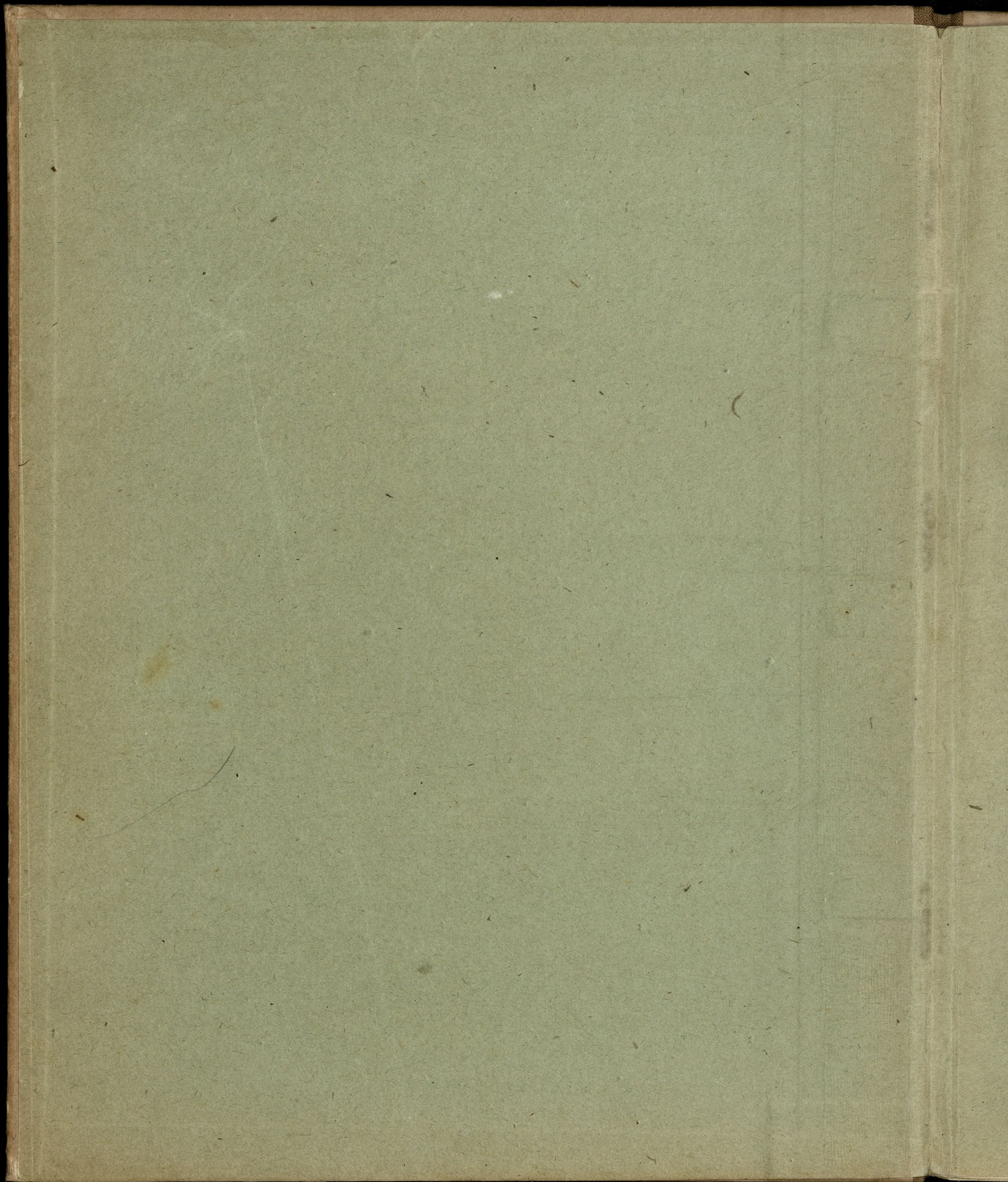
SUHA ROBA

UREDIL · FRANC · MILČINSKI.
RISBE · HENRIKA · SMREKARJA

1919

ZALOŽBA · UMETNIŠKE · PROPAGANDE
V · LJUBLJANI.

Milka Tominc

SÜHA ROBA

UREDIL FRANC MILČINSKI

RISBE HENRIKA SMREKARJA

ZALOŽBA UMETNIŠKE PROPAGANDE

LJUBLJANA 1920

42639

SÜHA ROBA

Vse pravice pridržane, tudi pravica prevoda.

42639

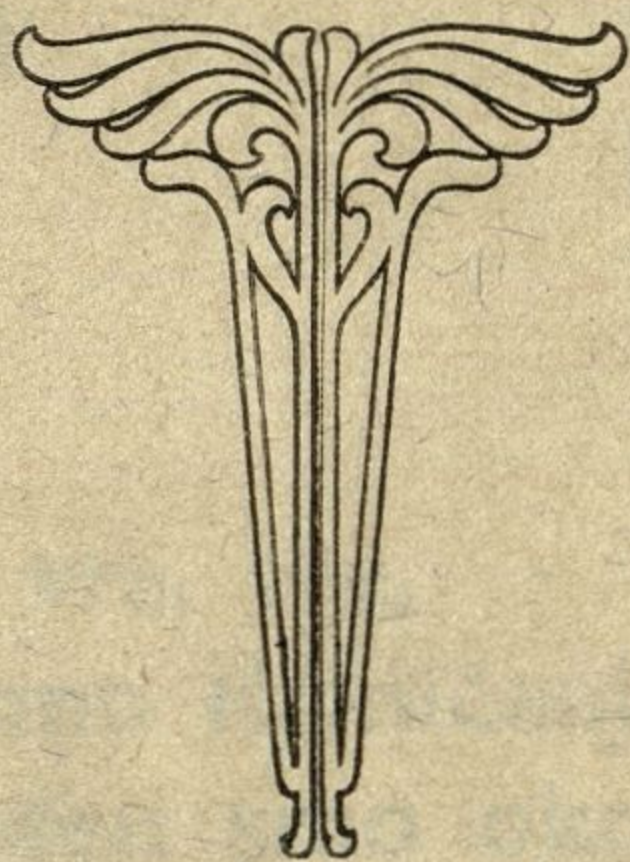

FLC 6278/1957

Viri: Anton Lesar, Ribniška dolina, 1864.
— Levstik, Ribničan in Gorenjec. — Roko-
pisne zbirke. — Ustna sporočila.

KAZALO.

	Stran		Stran
Vre, vre, vre	5	Oče Matevž in sin Matijec kaj sta do- živela v majstu	19
O zelju in žgancih, o ribniškem konju in kdo je neumen	7	O kočniku z globoko korenino in kako je kapa dobila cof	21
Kaj je vse skusil Ribničan Matevž	9	Kako so vsepovsod čislali Matijčevo uče- nost	22
Kaj je še pravil lončar Matevž s svo- jih poti	11	O ribniških šolarjih in o učenem liscu	23
Od krot, graščaka in lisca	11	Kako je sveti Anton kaznoval prelom- ljeno obljubo	24
Navihani vrabci	13	Lončar Matevž pripoveduje, kako sta s sinom Matijcem opravila božjo pot	27
Izza davnih dni	13	O bobovi juhi in kako se je Matevžev Matijec meril z Gorenjcem	28
Matevževa Mica	14	Kako je Ribničan lovil konja	30
Povajst od zgubljenega konja novaka	16	O ribniškem ognju	30
Lončar Matevž pripoveduje, kako so se mu sprožile grablje in kako je potem v graščini delal križ	17		

KAZALO

1. Vsebinski del 1

2. Uvod 2

3. Priloge 3

4. Sklepi 4

5. Literatura 5

6. Priloge 6

7. Sklepi 7

8. Literatura 8

9. Priloge 9

10. Sklepi 10

11. Literatura 11

12. Priloge 12

13. Sklepi 13

14. Literatura 14

15. Priloge 15

16. Sklepi 16

17. Literatura 17

18. Priloge 18

19. Sklepi 19

20. Literatura 20

Vre, vre, vre . . .

Poslušajte, ljudje,
Kar se vam zdaj pove
Od žličnega gradu,
Je tam pri sklednjiku.
Kak' je bistra ta posoda,
Kjer se hrani süha roba:
Oj, to je tisti grad,
Ki poln je starih bab!

Kak' žalosten ta svet
Zares je bil popred,
Ko ni bilo ljudi,
Da bi žlice delali.
S krušnimi skorjami so jeli,
Sklede na kolenih 'meli,
To bistro ni bilo,
Od ust je kapalo.

Znašli so se trije
Od svet'ga Primoža možje,
Se spomnijo narprej,
Kar se pove vam zdej:
Od ust širokih mero vzeli,
Žlice delati začeli,
Storili robe te
Za cele deželé.

Potem so šli po svet'
Pozimi in polet',
Pa ne samo možje,
Kar leze ino gre.
Laboro mleka si izgovarja,
V torbo kruha, v mošnjo denarja,
Ko robo vso proda,
Ni denarja, ni blaga.

Vre, vre, vre,
Mi smo Ribničanje.
Ves teden smo okol' hodil',
V nedeljo smo Boga molil',
Da bi loncev ne pobil'.

Vie vie vie

Ensemble de vie
Od svet za puzanje morda
Je spornost naravnost
Kar se pove vanj zdel
Od ust skrivni nered vseh
Vse celotno kavelj
Stojni roba te
Za celo celotno

Polem so si na svet
Polem je polem
Kaj se samo morda
Kar leta na svet
Ladorna miška in vso vana
Ladorna miška in vso vana
Ko to so vse prave
Ni danja in tuda

Vie vie vie
Mi smo Ribnikarje
Ves leden smo okoli hoditi
V nedeljo smo koga moliti
Da bi lovcem ne padli

Postavila tujci
Kar se vanj tudi pose
Od svetega gred
Je tam pri sklopanju
Kak je krsta in posoda
Ker se tu ni shis toba
Of to je tak grad
Kt vaju je shis hodi

Kaj kalcen in svet
Zares je to pravec
To ni tuda hodi
Da bi shis doli
E krstnina shofar in so jeli
Shleba na kolent in doli
To kate in shis
Od ust je kate

O zelju in žgancih, o ribniškem konju in kdo je neumen.

To je bilo, ko je bil Ribničan Matevž še samskosamcat človek, ni imel ne lisca, ne žene in mu je moral robo tovoriti po svetu še lastni široki hrbet.

Pa se je zgodilo in ga je zanesla kupčija v hišo, ravno so južinali.

„Bog daj!“ je pozdravil in se iznebil krošnje na klop ob peči in sedel zraven. „Bog žegnaj!“

„Holej, oče, pridite in prisedite!“ ga je povabil gospodar. Seve Matevž takrat še ni bil oče, saj je bil samskosamcat človek in ni imel ne lisca, ne žene, le gospodar je bil toliko vljuden, da ga je počastil za očeta.

Imeli so pa v skledi zelje. Kiselina ni jed, da bi mikala Matevža, pa se je lepo zahvalil: „Vajste, de bi rad, pa najsem lačen.“

Pospravijo zelje, postavi gospodinja na mizo žgance. Že se je pričel Matevž kesati, da ni prisedel. Rahli so bili, da so se tresli, kakor v sapici brezje, zabeljeni so se lesketali, kakor žitno polje v rosi. In zahtevali so kakor vijolice. Prehuda je bila za Matevža, gledati dobrote, jih duhati in zraven požirati prazne sline, in se je oglasil:

„Gaspadar, ali ste kaj rjaki? Vajste, ne smajte zameriti, sem ranku malu gluha, najsem vas prej rezločnu slišal.“

„Da pridite jest,“ pove gospodar. Zamalo je štel Ribničanu njegovo izbirčnost pa je dostavil: „Ampak zdajle vidim, da ni žlice za vas.“

„Kaj tistu,“ je rekel Matevž in se porinil za mizo. „Prijazni besajdi naj, de bi človek odrajkel. Vajste, žlico nosim kar s sabo, nič se ne vaj, kdaj pride prav. De bi nam Bog požegnal in sveti Düh tudi!“

„Čakaj,“ si je mislil gospodar, „malo ti jo le zasolim južino.“ Menil ga je podražiti in ga je vprašal: „Kaj pa kaj vaš ribniški konj dela, kaj?“

„Škoda je kruote!“ je odgovoril Matevž. „Jaku dober konjiček je bil, rad sem

ga imel. Neznadnje se mi je pa vendar zemerilu. Vajste, kumaj sem ga bil nevadil stradati, mi je pa krepnilu. Pa bi lahku še živajlu, če bi ne bilu zmanjkalu oblanic.“

„Hoho,“ je rekel gospodar, „oblanic vendar ni žrl!“

„Kaku de jih ne bi,“ je dejal Matevž

in pridno zalagal žgance, „ko je pa imajlu zelena očala ne nosu in je oblanice videlu zelene pa je mislilu kruota, de ima deteljo v jaslih. Kar nepraj je mulilu in mlelu in mu je dišalu in teknilu tüdi. Pa še kaku! Od sebe je dajalu hlodce, vajste, ravnu pravšne za žlice. Stal sem za kruotu s po-

šetjo in kadar je bilu hlodca za dva čevlja zünaj, sem pa odžagal. Ta-le žlica je vre tüdi iz takega hlodca.“

„Fej te bodi!“ je rekla gospodinja.

„Hoho,“ se je smejal gospodar, „Ribničani ste res neumni!“

Ribničan Matevž je postrgal skledo,

obrisal žlico ob rokav in jo zateknil za škorenj: „Hvala Bogu, sit sem!“ in se je prekrižal.

Oprtal si je krošnjo. „Bog plačaj stokrat in še en drugokrat, pa z Bogom! — Vajste, Ribničani najsmo neumni, neumni so tisti, ki za rajs vzemo njih storije.“

Kaj je vse skusil Ribničan Matevž.

Matevž si je pomagal s kupčijo in ko je imel prihranka par tolarjev, si je kupil konja lisca, da je imel družčino po svojih potih in tovariša pri kupčiji.

Preskusila sta precej sveta in se je rad postavil Matevž, kaj sta vse doživela.

— Vajste, je pravil, kdor malu hodi po svajtu, nič ne vaj; jest pa moj lisec sva pa vre dosti sveta videla in marsiktero grenko požrla.

Enkrat sva z liscem hodila po Istri. Nezaj sva bila namenjena skoz Trst, pa je naju pred lajso kruota ustavilu. Zevpilu je: „Holtberdja!“

Jest sem dejal: „Lonce peljam.“

Pa me naj rezumajlu, moral sem ž njim v šišo. Preteto ne bodi! Kaj bo tu? sem si mislil, če mene zaprejo, kaj bo počel lisec!

„Jest lonce peljam, püstite me, gaspud!“ sem dejal. Pa zdaj sem bil šele sršena rezdražil.

„Vošta vin!“ zevpije.

Jest sem pa dejal: „Ne vozim vina ne, le lonce sva prodajala z liscem po Istri, zdaj pa greva skoz Trst damu.“

Netu so mene spüstili, so pa lisca zepri. Ti ubogu kljüse ti, lačnu si, de kumaj gledaš, zdaj so te pa še v kajho dali, — kaku se mi smiliš! Pa kaj bom jest brez lisca doma!

„Gaspud, dajte mi lisca nezaj, če ne bom tako naredil, ki se vam ne zdi!“

„Nu, nu,“ je reku kruota, „mar se vam taku mudi damu?“

„Lejte, kajpek!“

„Pa pajte,“ je dejalu kruota. „Samu tu mi še povajte, kaj bi takega naredili, če bi vam ne dali konja?“

„Lejte nu, družega bi si küpil.“ —

Tu je bil lisec vesel, de je vendar spet videl Trst. Ali preteta taka vas, ki še kolca najma, da bi lisca privezal nanj!

Lejte nu, sem dejal, ki sem ravno v Trstu, moram vender kaj küpiti, saj je tukaj vse pocajni.

Grem v štacüno. Kar ugledam ribnišku sajme notri, zlate ribe je prodajalu.

„Fantek,“ sem dejal, „küliku košta taka riba?“

„I, po krajcarji jih prodajam. Naj pa bo, vi, ki ste ribniški rojak, mi boste pa dva dali za ano.“

Je le dobro, če ima clovek prijatelje po svajtu. „Dajte mi nu ano! — Kaku se pa tu küha?“

„Precej je kühanu in pečenu, de le ogenj vidi.“

„Fantek, zedel si jo, po potu ne bo časa čakati.“

Vajste, kumaj sem dočakal, de me je lakot prijela; vzamem zlato ribo, — dejali so, de ji je „arenk“ ime, — jo držim proti majscu in pravim:—

„Arenk, vidiš ogenj?“

Pa pri tej priči mi je v lüžo palu.
Se zeženem za njim, ga zegrabim za
zadnje noge in mu pokažem še enkrat

ogenj. Pa kruota mi je zečelu kvakati!
„Kruota, kaj boš kvakalu, saj si kü-
hanu in pečenu, ker si ogenj videlu!“

Kaj je še pravil lončar Matevž s svojih poti.

To vajste, de se gre iz Trsta v Rib-
nico čez Kras.

Kraševci so pa vsi vražji, samu gla-
vuo imajo pasjo. Kumaj sem sem se jim
prikazal, se je že znašlu kruota in mi je
zečelu negajati. De pa mi lončarji najsmo
kar bodi, vre ves svajt vaj, pa tüdi najsem
na dolgu ostal besajde.

Kruota je bilo punčè, po lajtih godnu
za moža, po pameti za šibo.

Pa mi pritrese lonec, vajste, večje
sorte je bil, takšne sem dajal po štiri gro-
še anega, par pa po devet, ker sem jih
imel bolj malu. Nu in ta lonec je bil po-
čen, sevajde, küharice so tüdi včasi nerodne.

„Oče,“ je rjaklu kruota in se mrdalu,
„ali je rajs Ribničan tüliku nasükan, de
čüje rasti travo in vidi, kaku zvižgajo plan-
ke? Dajte,“ je rjaklu „če imate kaj pod
klobükom, zašijte lonec! Ne bom stiskala
pri plačilu, laboro mlajka dobite zvrhom
prazno in zraven še tri sladke besajde.“

„Ej,“ sem dejal, „mlajka si samu bolj

potrebnu kakor jest, sladke reči so pa tü-
di za otroke, ne za može, ne bom te za-
jedal. Vajš kaj, punčè, lonec ti zešijem
zestonj; ampak pri nas šivamo hlače ne-
robe, lonce pa tüdi; obrni lonec, pun-
čè, taku de bo zünaj, kar je zdaj znotraj,
pa ti ga zešijem, de se ne bo poznal
šiv in bo držal lonec vso večnost in še
tri dni.

Vajste, pa je bilu tihu.

No, prideva z liscem v Postojno, je
bil pa škric, de me je podražil; pa sem se
mu bil tüdi dobro odrajzal.

Vprašal me je: „Küliku košta lončen
bas?“

Jest sem mu dejal: „Kaj me tu vpra-
šüjete, saj ga ne boste küpili.“

„Ali le povajte, küliku košta?“

„Vajste kaj, gaspud, mati županja v
Čabrovi vasi so mi hotejli dvakrat zanj
škorenj oblizniti ob podplatu; dajte ga vi
trikrat, pa bo lončeni bas vaš!“

Od krot, graščaka in lisca.

Njega dni je bila „krota“ vsaka dru-
ga beseda, katero si slišal v Ribnici. Du-
hovska in posvetna oblast sta se upirali
zlepa in zgrda, pa nista dosegli, da se ne
bi krotili slej kakor prej.

Pa se je Matevž vračal z otovorjenim
liscem proti domu, pa ga v ulici ustavi
graščinski birič s pisanjem in pečatom, da

mora na pokorščino v graščino in to kar
koj.

Matevž je rekel: „Kar mora, de je, pa
mora, de je, je dejala baba, ko jo je mož
s krepelcem.“

Snel je liscu tovor in uzdo in ga lepo
podučil: „Lisec, gosposka je prva na svaj-
tu, živad pride za gosposko; vajš, kruota,

strezi si samu: v vodnjaku je voda, ne svislih senu, pa se traktirej, jest grem v graščino.“

Pride pred graščaka, graščak je bil hud:

„Matevž, tako si tožen, da si se krotil.“

„Vajste, gaspud,“ je rekel Matevž, „ljudje se sila lažejo. Povajte, kdo me je slišal!“

„Polomajev Vrban bo priča,“ je povedal graščak.

„Kaj,“ se je raztogotil Matevž, „kruota mi je še dve šmarni petici dolžnu, pa bi pričalu čez me?“

Graščak je dejal: „Matevž, zdaj te imam. Slišal sem te na lastna ušesa. Za dva dni greš v keho in koj.“

„Zekaj pa ne,“ je rekel Matevž, „vam ne ljübo grem v kajho tüdi, če me boste v kajhi redili.“

„Nič se ne boj!“ je dejal graščak. „Danes si že južinal, si sit; jutri imaš post, to je za kazen; pojutrišnjem lahko spet ob

svojem večerjaš, kakor hočeš, pa si opravljen. Z Bogom!“

Ko se je tretji dan Matevž vrnil iz graščine, je lisec komaj še migal. V vodnjaku dovolj vode, svisli polne sena, pa si ni znal postreči!

„Kruota neümna,“ ga je kregal Matevž, „se ti pozna, de najsi domačin. Ampak baba bi jih zaslüžila po grbi, de se naj brigala zate, ko se samu najsi znalü. Pa naj bo še babi to pot prizanešenu; zetu ker je najmam.“

Stregel je liscu na noge in premišljeval in sklenil: ne kaže jima drugače, ne Matevžu, ne liscu, nego da se oženi.

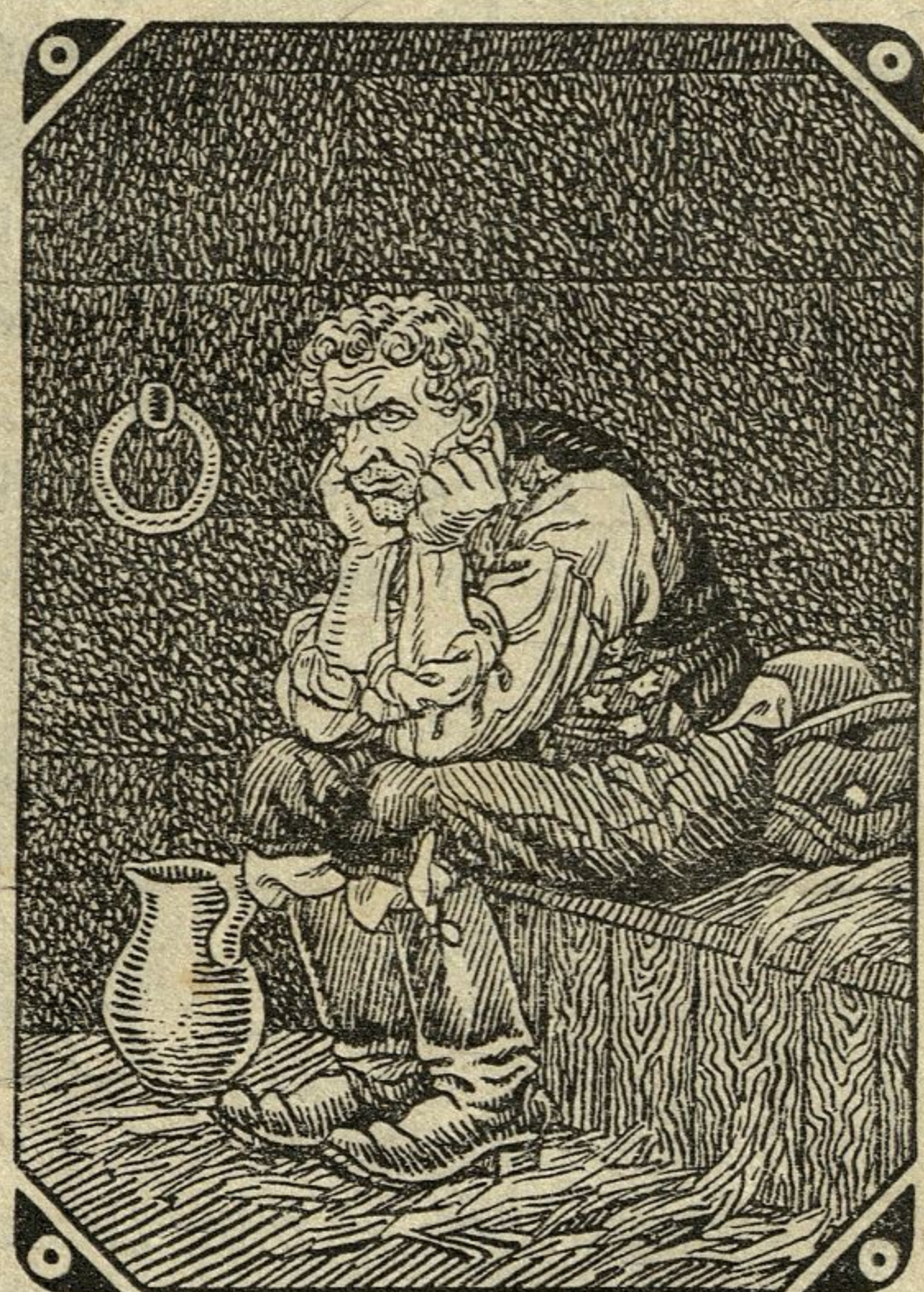
Stopil je k župniku in mu razodel svojo namero.

„Matevž,“ so rekli župnik, „ali ne boš že malo prestar? Koliko imaš let?“

„Šele petdeset,“ je dejal Matevž.

„Koliko pa nevesta?“

„O, ta pa že devetnajst!“

Navihani vrabci.

Dokler Matevž ni bil oženjen, je samcat hiševal pod slamnato streho tihega svojega doma; za pomenek in posvet ni imel duše, kakor lisca v hlevu.

Tem večja pa je bila družina na nji-vi in je bila živa in glasna, razposajena in nagajiva in je Matevž ni kaj pohvalil, ko je pravil o njej.

— Davi, je dejal, sem šel ne njivo, vajste, gledat, kaku oves zori. Pridem ne njivo pa vidim, de mi bodo ti preteti vrabci ves oves požrli. Le čak'te kanalje, vam bom kmalu pokazal!

Grem damu, vzemem pükšo, jo nebijem in grem nad požerühe.

Ko pridem spet ne njivo, poslüšam, kaj se kruote majnijo:

„Matevž, živi, živi — kje si bil, kje si bil — tri dni, tri dni — ti je dišal ričet, ti je, ti je?“

In spet: „Mi ga bomo, dajmo ga, dajmo!“

„Le čak'te!“ Nepnem petelina.

Pa kruote so nevihane, so bile anu postavile ne stražo. Ko je le-tu videlu, de sem pomeril, je zezvižgalu: „Švind!“ — nemara je bilu kočevske vere — pa so vsi zletajli pa so se vsi v trnje poskrili. Potlej so si pa klicali: „Matevž, Matevž! si še živ, si še živ? — Jest sem ti tüdi. Tükaj smo tükaj, ali nas vidiš? Brž, brž, se mudi!“

„E,“ sem dejal, „ne bom vas strajlal, kruote, ste nevihane, bi mi kateru znalü še strajho zežgat'.“

Izza davnih dni.

Pripovedujejo o čudnih časih, ko je med ljudstvom, med kmeti in med gospodo, poganjala kriva vera kakor ljulika med žitom; in so takrat tüdi v Ribnici imeli gospoda, ki se je nagibal na napačno plat, in nič boljši ni bil mežnar. Pa sta ugibala gospod in mežnar, kako bi ljudi čim bolj privabila in priklenila k novi veri.

Prihajale so Binkošti in je pridigar rekel mežnarju: „Veš kaj, moj ljubi Vrban,“ — zakaj mežnarju je bilo tako ime, — „poslušaj, kaj ti povem! Zvečer spravi pod streho kurnik in vanj daj goloba! Jutri bom pridigal pa ko bom h koncu razprostrl roke, pogledal kvišku in zaklical: „Pridi, pridi sveti Duh!“ — tačas spusti skoz luknjo v stropu goloba v cerkev, da bo frfotal nad glavami vernikov ravno kakor lepa prispodoba!“

„Nu,“ je pritrdil mežnar, „tu je po-božna in Bogu dopadljiva misel, pri beri

se bo pa tüdi poznala.“

Res, pridigar je živo govoril in vneto, da nikoli tako, in verniki so kar koprnili svete groze, ko je hkoncu dvignil roke, se zameknil v nebo in zaklical: „Pridi, o pridi sveti Duh!“

Pa se je skozi linico v stropu oglasil Vrban: „Gaspud, ga ne bo, vajste, ki ga je Fikfakov maček snajdel, mrha marogasta.“

Pa so verniki močno zamerili pridigarju in mežnarju in Fikfakovemu mačku tüdi, mrhi marogasti, da so takole zaonegavili tretjo božjo osebo.

Takrat je imela ribniška cerkev podružnico med Hrvati. Pa je bil pri podružnici shod pa sta tja šla pridigar, da bi maševal, mežnar, da bi na koru orglal in pel. Pridigar je jezdil, mežnar pa cokljal poleg konja.

Tako prideta do pastirjev, ki so pasli kozličke.

Se spomni pridigar: „Enega bi kupil ali dva, danes teden bo moj god, ocvrt kozliček ni slab, nemara bi se ž njim spet prikupil svojim vernikom.“

Pravi mežnar: „Gaspud, posodite mi konjička, pa sam izberem dva kozlička, oba lepo rejena, in pocajni bosta tudi, nič drugače kakor zestonj.“

Dobro, zmenita se, pridigar mu da konja in jo peš ubriše naprej.

Mežnar se je smukal okoli kozličkov, da pouzma dva najlepša, pa ga zagledajo pastirji, ucvrli so za njim, vzeli mu konja, dali pa batin.

Komaj jim je ušel. Bežal je za gospodom, pa ga ni več dohitel in je šel kar na kor.

Gospod je bil že pred altarjem, skrbelo ga je, kaj je s kozličkom, in ko je prišel na vrsto „Dominus vobiscum!“, se je obrnil in zapel proti kuru:

„Ali si dobil be-ke-ke?“

Mežnar pa je pritisnil na orgle in zapel odgovor:

„Nak, so mi še vzeli i-ha-ha!“

Hrvatje so poslušali, pobožno kimali in dejali: „Se pozna, da je vera nova in maša drugačna.“

Matevževa Mina.

Matevž se je oženil z gorenjsko Mino in je bila svatba imenitna, srebali so trojne vrste mleko, „mlajku kar taku, mlajku zasedenu in kislju mlajku,“ jedli zraven trojne vrste krompir in vsak je imel svojo žlico.

Nevesta ni bila napačna. Pravili so o njej, ko še ni imela moža, da je šla po domači vasi in vlekla za sabo vrv.

„Mina, kam pa, kam?“

„Tele ženem na pašo.“

„Pa kje imaš tele, ko prazno vlečeš vrv?“

„Glej spaka, doma sem ga pozabila.“

Pa se ne ve, ali je resnična ta storija ali ne. Mina je pač imela svoje kreposti, svoje slabosti pa tudi. Kdor je brez greha, naj pobere kamen, pa bo imel skalo v rokah!

V cerkev je hodila rada, roke je imela dobre za delo, le glava ji je bila bolj trmasta: zadnja je morala obveljati vsaki-krat njena beseda.

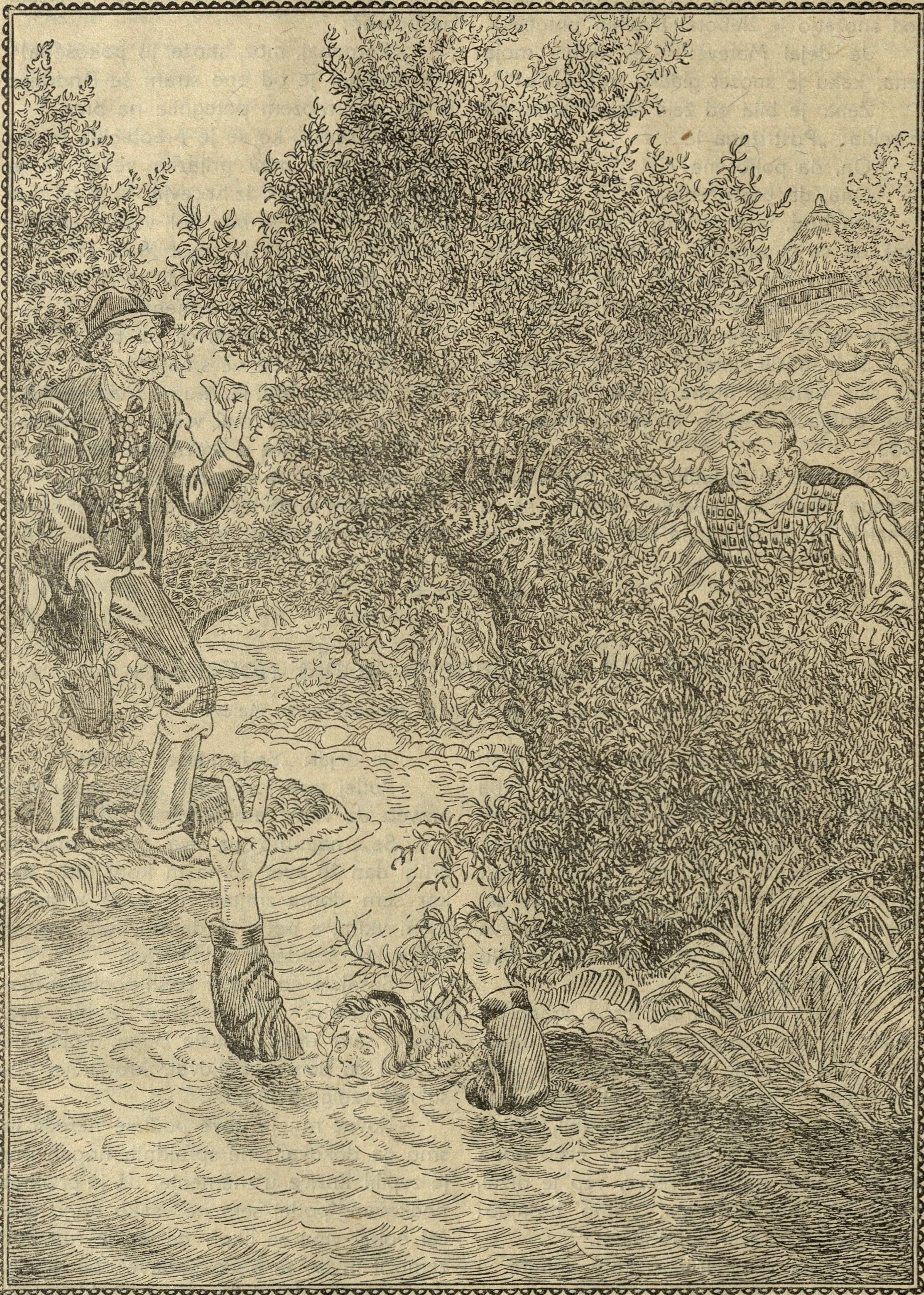
Vroč je bil dan, pa se je s polja gredoč ustavila v cerkvi in vzdihnila k Mamki božji, naj bi ji izprosila milost, da bi ji zdajle doma mož Matevž privoščil polič vina. Drugih želja tisti hip gorenjska Mina ni gojila.

Za altarjem je imel tedaj ravno opravila mežnar. Bil je šegave sorte, slišal je Mino pa je spačil svoj glas, da je bil tanek kakor otroški, in je rekel iz svojega skrivališča: „Polič je preveč, ga bo maseljček dosti.“

Pa je mislila lončarja Matevža Mina, da ji odgovarja Bogec v naročju svoje svete Mamice pa se ji je zameril in ga je zavrnila: „Tiho bodi, petelinček! Kaj bi mi zavidalo! Bodo že mama sami odločili, ali je polič preveč ali ne!“

No, ni bilo doma ne poliča, ne maseljca. Ampak je rekel Matevž: „Mina, vzemi cekar in štruco, greva vezovat brata Andrajca ženo, bo jutri njen god.“

Mica je bila žejna, ali se je tolažila, da pri Andrajcu ne bo suše na mizi, vzela je cekar in štruco in sta šla.

Pa ju je peljala pot čez strmo snožet, pod snožetjo je žlabotal živahen potoček.

Je dejal Matevž: „Lej, ljüba moja žena, kaku je snožet gladku pokošena!“

Žena je bila od žeje slabe volje pa je rekla: „Postrižena je.“

On, da pokošena.

Ona, da postrižena.

On hud, ona še bolj. Ona se zapodi vanj, on se ji umekne in Matevževa Mina štrbunkne v potok, da jo je čez in čez zagrnila voda. Ali še je migala z dvema prstoma, da je snožet postrižena.

Si je mislil Matevž: „Čakaj, ko vsako reč siliš nerobe, nemara tüdi voda tebe nese drugače.“ In jo je šel loviti naproti vodi.

Ona pa se je tedaj napila najboljšega božjega vinca za maselj, za polič, še za bokal in ko jo je minila žeja, jo je minila

trma tüdi, ujela se je na rakitje in klicala na pomoč:

„Pomagaj, mož, snožet je pokošena!“

Prihitel je od one strani še Andrajec in sta jo z možem potegnila na breg.

In pravijo, ko se je preoblekla in posušila, je bila prav prijazne volje, da je bila še škricu všeč iz Kočevja, ki je bil tüdi v gostih. In mu je bila bolj všeč, kakor je godilo Matevžu. In je rekel Matevž:

„Ljüba moja žena, zdi se mi, s škricem sedita preveč ne tesnem.“

Reče Mina: „Meni se zdi tüdi.“

„Reci mu, de ne smaj!“

„Pa mu ti reci, jaz mu ne znam jezika!“

Pa je Matevž znal vsake vrste jezikov pa je cebnil škrica s škornjem, da je škric kar razumel in se prijazno poslovil.

Kolikor znaš jezikov, za toliko šteješ mož, pravi pregovor in je resničen.

Povajst od zgübljenega konja novaka,

kakor jo je rad na dolgo in štiroko razlagal lončar Matevž.

— Bog me je požegnal z ženo in sinom, nič se ne vaj, kaj še pride, treba gledati ze krühom, de ga ne zmanjka. Samo anega imam konja; če čem imeti dva, si moram küpiti še anega. Pa sva šla jest pa moj brat Andrajc v Karlovec ne semenj, tu je bilu okoli Velike noči. Šla sva po semnji od konja do konja, nič naj bilu pridnega blaga.

K sreči pride Türopoljec z vrancem, vajste, konjem zagorajle barve. Sem dejal:

„Glej, Andrajc, ta bi bil po moji všeči. Ima majhno glavo, kratek vrat, velike öči, de bi mu jih lehku s palico ödbil, dolgo grivo, prsa široka kakor bik, čisto nogo kakor svajča, napetih reber, rep je držal, kakor bi imel pribitega, z ano besajdo: konj, kakor ga jest potrebüjem.“

Vprašal sem Hrvata: „Što cajnite vi onega maloga polrepa?“

Je dejal: „Sedamdeset rajnški.“

Potlej sem jest dejal: „Bo malu vrlu preveč. Ja vam dam petdeset rajnški.“

Se zmajnimo pa sva bila z bratom drügi dan že spet doma in konj tüdi; kakor sem doma zrajtal, me pride koštat z vsem vküp, s potjo in darom, kak krajcar več kakor šestdeset guldinarjev.

Sosajdje so precej prišli pogledat mojega „novaka“ in vsakemu je bil všeč. „Nu,“ sem dejal, „hvala Bogu, dober je in jütri ga damo podkovat, krotak je, püsti rad vzdigniti nogo.“

Kovač mu je nove podkve neredil in smo ga dokovali; ne sprajdnih nogah mu je zepilil križice u znamenje, de je prvokrat podkovan, potlej sem ne vsako nogo plačal bokal vina ze likof, de se je rug bolj zemočil in de se bodo podkve bolj držale.

Vse je zdaj dobru, samu poklaje naj.

Najsem mogel drugači, kakor de ga spüstim ne pašo. Zvonec sem mu privezal ne vrat pa sem novaka in starega konja, vajste, lisca, peljal h konjarju. Dejal sem: „Jüri, tu je moj novak, daj, pazi nanj!“ Sem ga še z žegnano vodo poškropil in sem dejal: „Pajdi srečnu!“

Drügi dan opoldne konjar konje prižene damu. Stari je prišel, vajste, lisec, novaka pa naj. Zdaj sem si mislil: „Mlad je, nemara se je z drügimi konji spüstil.“ Šel sem po cajli vasi od hleva do hleva, novaka naj. Vprašal sem konjarja: „Najsi nič videl mojega novaka?“ — „Ja, danes zjütraj je še bil pri starem konju.“ Vajste, pri liscu. — Ja, novaka naj!

Šel sem k bratu: „Andrajc, pajdi, greva iskat novaka!“ Šla sva pa sem dejal: „Andrajc, vkup ne smajva hoditi! Pajdi ti gori ne vrh Požarnice, odondot pajdi po ložinskem potu do križpota, potlej pajdi čez leščevje, čez reber ne Zelnice pa ne hrib k debeli črajšnji pa ne Sela doli. — Jest grem pa ze Grašovčevega Jožlja ogradico, ze Jakljevega Martinka ogradico po

ložinskem potu nezaj ne Goli hrib in ne Selih bova pa spet prišla uküp.“

Šla sva, kakor sva se bila zmajnila, in jest, kakor grem proti Zavodnemu dolu, kar slišim: v dolini ne to roko zebrenketa zvonec. Sem dejal: „Ta zvonec je mojega novaka. Zdaj vajm, de je v le-ti dolini. Pa grem še poprej v drügo dolino pogledat, de bo bolj zegotovu.“ Sevajde ga naj bilu tam. Potlej grem nezaj v dolino in je bilu kruota veselu, de me je videlu.

Peljam ga proti Selom, kar zegledam Andrajca, ki gre doli čez reber proti Zelnicam, pa mu zekličem, če je našel konja. Pa je kar z glavo odmajal.

Jest ga čakam, ko pride, ga vprašam: „Zekaj najsi povajdal, če si našel konja?“ „Kaj ti najsem z glavo odmajal, kaj?“ „Šema, kdo te bo videl taku deleč?“ „He, preteto ne bodi, še večja šema si ti, ki konja ne povodci peljaš, pa mene vprašaš, če sem našel konja.“

Imel je prav Andrajc. Naj neümen, se mu pozna, de je moj brat.

Lončar Matevž pripoveduje, kako so se mu sprožile grablje in kako je potem v graščini delal križ.

Drügikrat sem bil šel grabit listje, so pa ravno graščinske kruote preganjale zajce. Majhnu čakam, kar se je zajec spüstil name.

O pretetu ne bodi! De bi imel pükšo pri sebi!

Nestavim grablje, že je počilu.

Letim po zajca, pa je stalu pri njem zelena kruota graščinska.

„Zajec je moj,“ sem dejal.

Pa je kruota brž name zerežalu: „Kaku se ti podstopiš strajlat naše zajce? V kajho s tabo!“

„V kajho ne grem,“ sem dejal. „Naj zame vaša küha: ze zajtrk „dobro jütro,“

ze jüžino „počakaj“, ze večerjo „lahko noč“, — ta küha je zame pregasposka. Gaspud, rajši odneham od zajca. Jest še vajdel najsem, de so grablje nebite.“

Črez nekaj dni je pa prišlu ravno tista kruota krompir desetinit; mi je bilu branilu zajca, pa-mu tüdi jest najsem püstil krompirja. Se je pa ujezilu pa je šlu damu.

Drügi dan me pokličejo gnadljivi gaspud v graščino in me z debelim očesom pogledajo. „Ali se rajs braniš krompirjevo desetino odrajtat’?“

„Gnadljivi gaspud, rajs.“

„Zekaj je pa ne daš?“

„Zetu, de ne!“

„Neredi tükaj križ, de se püntaš!“

„V imenu Boga Očeta, Sina in sve-

tega Duhá, de ne dam!“

„Tükaj ne papir neredi križ!“

„Kaj bom ne popir dajlal, ko so me

oča učili po čelu.“

Vajste, graščina si je zmeraj kaj novega izmislila.

Ankrat so nam bili nepovajdali tlako, de smo zemljo vkup nosili z vseh krajev in neredili hrib srajdi vrta. Zekaj? Zetu, de so potlej ne hrib postavili hišico, de so kruote kvartale v nji.

Šla sva ankrat z Anzljevim Matijcem iz Jürjeve bajte z domi pa sva se vračala teku trüdna, de naju najsu hotajle noge več nositi, sva se pa usajla, pred očmi sva imajla našo Veliko goro.

„Matevž,“ mi pravi Anzljev Matijc, „pretetu so imajli opravila, prajden so vkup zvlajkli to goro.“

„Kdo?“ sem vprašal, „Matijček, ali ne vajš, da je ves svajt, pa tüdi hribe ustvaril ljübi Bog z ano samo besajdo?“

„Pajdi, pajdi,“ mi odgovori, „šembrana gaspoda je bila napovajdala tlako, pa jih je neümni kmet znosil vkup. Ampak jest jih ne bi, jest bi se püntal.“

„Nu,“ sem dejal, „sva že dva, de se püntava zoper graščino.“

Oče Matevž in sin Matijec kaj sta doživela v majstu.

Matevžu so krstili sina za Matijca in je Matijec lepo ime, ne dosti manj postavno kakor Matevž, in je bil Matevž zadovoljen z imenom in s sinom tudi. In ko je bil Matijec toliko dorasel, da je z očmi segal na mizo, ga je vzela oče s sabo v majsto, da se fantu razbistri glava.

Premerila sta majsto od dolenjega

konca do gorenjega, potrdila sta cerkev, obrekla, da nimajo pri hišah nič gnoja, in potem je povedal mali Matijec svojo sodbo, da se mu vidi majsto sila lačen kraj.

„Lahku je lačnu,“ je rekel oče Matevž, „ko najsi kruota od davi nič jajlu. Čakaj, greva južinat. Vajš, ljübi moj lajpi sin, v majstu je vse drugače kakor doma;

odprte drži oči in nepni ušesa, de se kaj neučiš, de boš vajdel in znal, ko boš ruobo onegavil po svajtu! — Lej in poglej, zlata sklajdica se güglje na palčki nad dürmimi! Vajš, sklajdica pomajni gostilno, notri bova južinala, sevajde ze denar, in pa nemško besajdo moraš znati, hinderhonder tajč pohrüsten, drugače ti ne postrežejo. Le ze manoj stopi, poslušaj in klobük vzemi v roke!“

Vstopila sta skoz duri, ki je nad njima bingljala zlata skledica. Taka skledica že odne-

kdaj oznanja, da se ondukaj brije, češe in striže; tudi kri so puščali njega dni v takih brivnicah in rvali zobe. Ali lončar Matevž tega ni vedel, pa mu ni zameriti — nihče ne ve vsega. Snela sta torej vsak svoj klobuk in vstopila, da si okrepčata lačno telo.

Notri sta bila dva moška, gosposki oblečena, starejši in mlajši, zgovorno sta se klanjala hinder in honder.

Matevž je dejal: „Ljubi moj lajpi sin, tükaj si jemlji zglede, kakšne vladajo svajt manire!“ — pa že sta ga prijazna dva gos-

poda posadila v širok stol, migala sta mu in kimala, eden z desne, drugi z leve, in ga izpraševala hinder in honder.

Matevž je bil izkušen po svetu in ni bil v zadregi za odgovor: pokazal je na usta, da bi rad kaj za pod zob zase in za lepega svojega sina. Pa so se čuda hitro sukali v tej gostilni. Komaj je Matevž pokazal, kaj bi rad, že ga je držal mlajši gospod za glavo, že mu je segel starejši s kleščami po zob in škrip in rsk — izdrl mu ga je.

Take južine ni pričakoval Matevž, — še mu je bila ljubša ona v graščinski kehi. Nak, kar sit je bil, in je hitel in vstal, da mu ne bi stregli še naprej. Ozrl se je po sinu. Tega pa je bil zgrabil strah, da pridejo zdajle s kleščami še čezenj, zatulil je kakor zver in v diru se pognal iz čudne gostilne, kjer pitajo ljudi s kleščami namesto z žlico.

„Kruota je mladu, zgubil se mi bo po majstu,“ se je zbal oče Matevž in jo je ubrisal za sinom, niti ni utegnil vprašati, koliko znaša račun, in sta bežala, da sta se dobila šele zunaj majsta na mostu.

Na mostu sta se odduškala.

Matevža je bolela čeljust, nabasal in nažgal si je pipo, da si prežene bolečine. „Vajš, ljübi moj lajpi sin,“ je dejal, „nemška besajda čüdno pelja: če ukažeš južino,

ti izdero zob, če pa rečeš, de ti izdero zob, ti postrežejo z južino. Tu si zepomni fant, ti pride še k pridu, ko boš z ruobo hodil po svajtu! — Glej ribice, kaku se igrajo!“

„Oče,“ je svaril Matijec, „pipa vam bo padla v vodo.“

„Ne bo,“ je rekel Matevž. Pa ko je zinil besedo, res mu je pipa smuknila izmed zob in pljusnila v vodo.

Popraskal se je Matevž po glavi in žalosten pljunek poslal za vajeno pipo.

Šla sta molče naprej. Pa ko sta bila za streljaj od mosta, je vprašal oče Matevž sina Matijca: „Ljübi moj sin, po pravici mi povaj, kaku si vajdel, de mi bo pipa padla v vodo! Pozna se ti, de si bilu v majstu: v majstu se glava bistri.“ —

Tako ju je pripeljala pot spet v kraje, kjer so ljudje odzdravljali po domače.

Na hiši je bil naslikan vinski grozd, tja noter sta jo mahnila. Oče je naročil, gospodinja se je zasukala, kmalu je prinesla vsakemu par v mehko kuhanih jajc. „Oče, slišite,“ je rekel sin, „v tem-le jajcu je pa pišče.“

„Kruota, tihu bodi!“ ga je zavrnil oče.

„Če sliši gospodinja, brž zerajta nemestu jajca celega piščanca.“ —

Drugega se jima to pot ni primerilo posebnega, da bi bilo vredno spomina.

O kočniku z globoko korenino in kako je kapa dobila cof.

Zdaj-le, ko so Matevžu za južino drli zob, mi je šinila v glavo še druga storija, ki je tudi ne kaže zamolčati, namreč o ribniškem zoboderu. Tem poslom je v Ribnici stregel od nekdej kovač in je imel svojo tarifo, groš za sprednji zob, dvojačo za kočnik, in jih je drl z golo roko ali s kleščami, kakor je nanesel zob.

Pa je pritresel k mojstru zoboderu svojo čeljust graščinski birič in je stokalo

in vekalo in se balo kovačevih rok in kovačevih klešč.

„Daj nu daj,“ je rekel kovač, „ne vajm, zekaj stokaš in vekaš, saj nič ne boli, mene že ne! Pa ker si gasposkega rodu, naj bo, ti bom izdrl kruoto po gasposki, brez rok in brez klajšč, kakor jih deró cesarski padarji, — ali vajš, boš plačal bokal likofa.“

Ravnala sta se pred kovačnico; ubogi

birič je sedel na hlod, mojster kovač je vzela dolgo žico in mu zob dal v zanjko, drugi konec žice je ovil okoli stebra, ki je na njem slonel napušč.

„Lej,“ je dejal, „pa si opravljen! Mar te je kaj bolajlu? Nič! Mene tudi ne! Zdajle samo še, de počasi in ne glas šteješ do pet pa ti zob sam skoči iz ust, kakor zajec iz grma.“

Birič uboga, šteje eno, dve, tri, štiri, pet, — tedaj ga kovač skrivaj dregne s svedrcem v sedalo. Birič je zatulil, kakor zver v hosti, skočil kvišku pa mu je zanjka z zobom vred odletela iz ust.

Izpljuval se je, odkrehal in odduškal, potem je povedal: „Kruota, kaku globoku de je majlu korenino! Noter v hlače sem zečutil, ko se je izrulu, ranku bi me kaj zbodlu. Vajš, de me je lehu bolajlu!“

Te stori je pravzaprav konec, ali naj bo, da še povem, kako sta pila likof.

Birič je poklical bokal, čuda hitro se

jima je sušil, vino je bilo dobro in birič ga je pohvalil.

„Ze sveto mašo pa le naj,“ mu je ugovarjal kovač.

„Kaku de naj?“

„Zetu de naj! Vajš, bi ga bilu škoda, ko bi ga mašnik majšali z vodo. — Poslušaj moj svet, še anega ukaži zeradi ljübe-ga zdravja, — rajši ze vinu kakor ze rec-nije, ali naj taku?“

Birič je bil pameten mož — kakšen pa, ko je dan na dan že dvajset let stregel graščinski pravici! Storil je po kovačevem svetu in sta spravila še drugi bokal pod krov.

Tedaj se je zahotelo kovaču še tretjega: „Da bo kapa majla cof! — Je rajs dobru,“ je dejal, „taku dobru, de bi ga ne špagco dal in po grlu gori in doli vlačil, de bi dalj časa bilu lüštnu.“

No in potem se je zgodilo, da je kapa res dobila cof, mačka se pa ni malo čudila, zakaj se ji je birič odkril in jo pozdravil z botro.

Kako so vsepovsod čislali Matijčevo učenost.

Oče Matevž je bil vesel modrega sina, pa tudi mati Mina ga je gledala z ljubeznijo in je rekla možu: „Matevž, fanta daj šolat, fant ima betico!“

Matevž je odgovoril: „Kaj mu šola! Vitre klati in ravnati zna, dno plesti tudi, drugih modrosti se pa še neuči majhnu od mene, majhnu od tebe, od lisca pa, kaku se lonci peljajo. Le spovedi še ni opravil in svetega obhajila, tistu me skrbi, kaku mu bom dopovajdal.“

Pa je oče Matevž vzela v roke Matijca, mu sukala bučo, napel pamet in napletel s prekornimi nauki; učil ga je in svaril, potem ga je zapodil v cerkev:

„Gaspud najso hüdi, drugače če si česna preveč snajdel pred spovedjo, — vajš, po česnji gre hüda sapa iz ust, vsakteremu

naj povšeči. Nič se jih ne boj in jim po resnici in pravici rezloži in povaj, kaj si dajlal in počel. Boš videl, ne bo napek!“

Matijec gre in se skesano izpoveduje, kaj vse je delal in počel: „Najpoprajd sem s krivcem leskovih palic nesajkal. Potlej sem vitre klal in ravnal. Obodi kriviti in šivati pa še ne znam, vajste, se bom poboljšal. Potlej sem pa z očetom süho ruobo po svajtu porival.“

Gospod poslušajo, pokimajo in pravijo: „V žagrad pajdi, tam bo obhajilu.“

Matijec uboga, kakor so mu veleli, gospod pridejo za njim, v kotu je stala palica pa ga pošteno natreskajo.

Matijec pride domov, ga vpraša oče: „Nu, ljübi moj lajpi sin, kaku je kaj bilu?“

Sin pove: „Spoved rajs ni bila napak. Ali obhajilu, obhajilu se mi je po grbi lomilu.“

Mater je peklo, da se sinek ni obnesel pred gospodom. Pa ga je šla opravičevat, češ, ni se nalašč tako nerodno izpovedoval, le prav ni razumel očetovih nauk.

Gospod so bili dobri in so mu od-

pustili; še jih je mati preprosila, da ga vzemo za ministranta.

„Naj bo,“ so rekli, „poskusim ga, kaku bo vozilu, ali mi ne prekucne svajtega opravila.“

Mati zadovoljna, sin tudi. „Mistrirat znam,“ je dejal, „o jej, saj še Jerin Jakec zna, ki ga z ano roko vržem. Le tu mi ne gre v glavo, kdaj treba, de pozvončkljam.“

„Kar mene v cerkvi poslušaj!“ ga je potolažila mati. „Kadar bom zakašljala, tačas pa pozvončkljaj, to ti bodi ranku znamenje!“

Prišla je maša, ki je Matijec pri nji stregel. Ali se je zgodilo, da je bila mati Mina prehlajena in je vso sveto mašo prekašljala in prekrehala. Matijec pa je verno kakor ga je bila podučila, za njo zvončkljal in zvončkljal, še pri evangeliju, da ljudje niso vedeli, ali bi stali ali klečali.

Po maši so mu stisnili gospod sold v roko zato, ker jim je stregel, še enega pa, da ga ne bo več blizu. „Vajš,“ so rekli, „krivo vero smo že imajli, pa se ni tūliku obnesla, de bi mi jo mistronti spet obnavljali.“

Modrost Matijčeva je bolj in bolj rastla z leti. Pravijo, kadar je šel rake lovit v potok, si je vsakokrat roke opljuval, da bo bolj trdno prijemal.

In se je raznesel glas njegove učnosti. Se je primerilo, da so naleteli ježa in ni nihče vedel, kakšna je to zver. Potem so pa dejeli: „Matevžev Matijc bo vajdel, kaj de je, Matevžev Matijc naj pride.“

Gredo ponj, pride, si ogleda ježa in pravi: „Ali je volk ali pa medved; če naj mar lisica!“

O ribniških šolarjih in o učenem liscu.

Lončar Matevž ni dal fanta šolat, seveda, ker je bil brez šole dosti moder. Drugi pa so dajali svoje in kar se je tega

ribniškega semena modrilo po ljubljanskih latinskih šolah, mu je lončar Matevž, kadar ga je pot z robo pripeljala v Ljubljano,

seboj prinašal z doma pozdravov in še česa boljšega.

Delil jim je in pravil:

„Mihec, lej, tükaj imaš kos potice! Vajš, ko so mi jo dali tvoja mati, je bila cajla. Poküsil sem jo, dobra je, lepu se zehvali materi, ranku de si cajlo dobil, saj so cajlo poslali!

Zate, Francek, so mi boter dali tolar, lepu se jim zehvali ze tolar, so dober mož! Vajš, kadar pridem mimo Nove štifte, bom tolar dal ze oznanjeno mašo zate, de se boš lahko učilu, pa ze rajnkega očeta mojega, vajš, se mi je tri noči zepored o njih sanjalu. Ti si mlad, ti bi tolar zgübil.

Ti si tüdi prišel, Jüri, prav prav! Mati te pozdravljajo pa pišče so mi dali zate, naj ti ga gospodinja speče ze god. Lepu se jim zehvali! Vajš, pišče mi je ušlu, ne Laščah ga že naj več bilu ne vozu.“

Še v šolo je stopil okoli gospodov, jih izpraševat, kakor mu je bilo naročeno, in je potem pravil doma: „Vajste, mati, vaš fant drugače dobru dajla, gaspud so ga pohvalili. Prefesar se jim pravi, kar po nemški sva govorila, posebnu gaspud prefesar. Samu tistu so se pritožili, de je fant slab v letajn.*) Pa sem jim povajdal, de se mi čüdnu zdi, de fant naj dober v le-

Latein = latinščina.

tajn, ko doma taku leta, de bi najraje vse podrl.

H koncu šolskega leta, h pričetku vakanc je lončar Matevž mlade svoje prijatelje naložil na prazni voz in jih počasi vlekel proti domu, v prelepo ribniško dolino.

Pa se je zgodilo, da so ponoči počivali pod turjaškim klancem; lisec se je zadovoljen pasel v detelji, Matevž je smrčal na vozu, študentkom pa bližina doma ni dala spati in so ugibali šale in burke.

Pa so se Mihec, Francek in Juri zmenili in so tudi storili: sezuli so Matevžu škornje in jih nateknili liscu na sprednji nogi. Dejali so: „To bodi Matevžu za potico, za tolar, za piščè!“ Potem so se potuhnili.

Zorilo se je, Matevža je zeblo v noge in se je zbudil: „Pašast! kje so škornji?“

Ozrl se je po liscu — pretetu ne bodi, kaj, če so mu še lisca ukradli!

Pa ga je zagledal — široko se je postavljaj v njegovi obuteli.

Študentki so spali ali se delali, kakor da spé.

Je dejal Matevž liscu: „De si kruota učenu, sem vajdel, lahko bi bilu ze prefesarja, takim-le že. Zetu se ti ne čüdim, de si se obulu. Ali čüdim se in ne vajm, kaku si si izpodvezi zapajlu, ko najmaš rok.“

Kako je sveti Anton kaznoval prelomljeno obljubo.

Ižanci so navihano seme; pod Krimom onkraj barja se jim razprostirajo bahata njihova gnojišča, verjeti jim pa ne smeš vselej vsega, kar govore.

Torej tam na lgu pripovedujejo o Ribničanu, ki je po svetu vozil süho robo in je prišel s svojim konjičkom do strmega klanca. Je bil ta Ribničan tako bister, da je navkreber voz zavrl, namesto bi ga odvrl; konjičku pa je rekel: „Konjiček, le ko-

rajžo, vrh klanca ti küpim za cel groš krüha!“

Konjiček se je res uprl in speljal, na vrhu klanca je bila gostilna in je kupil Ribničan konjičku za groš kruha, sebi pa za dva polič vina.

Onostran klanca je cesta hudo visela navzdol. Pa je bistri Ribničan voz odvrl, namesto bi ga pustil zavrtega. Seveda, voz je tiščal navzdol, vrli konjiček ga je sicer

držal nazaj, ali je bila sila voza močnejša: konjičku je odtrgalo glavo.

Ribničan je gledal konjička brez glave in je dejal: „Preteto ne bodi! Zdaj ze tovor bi bil še dober in ze pod sjadlo, ze vožnjo pa vajm, de nikdar nikoli več, ko glave najma.“ —

Tako pripovedujejo na Igu in je dogodba nemara resnična. Le da se ni primerila Ribničanu, ampak Ižancu.

Kar se je dogodilo Ribničanu Matevžu, je bilo vse drugače in takole.

Da ni mogel preko strmega klanca, je res. Pod klancem je stala lična kapelica svetega Antona, pa se mu je priporočil pobožni Matevž: „Preljubi sveti Anton, daj in pomagaj, ne bo ti v zgübo, pol tovara dobiš vbogajme!“

Glej čudo: Matevž izpregovori obljubo, že lisec srečno spelja voz.

Pa reče sin Matijec očetu Matevžu: „Oče! Slišite! Vi ste neümní, preveč ste obljubili!“

„Šema,“ odgovori oče, „saj je dosti, de sem obljubil, če dam kaj ali nič!“

Pa je bilo pregrešno tako govorjenje, ni se prizaneslo ne očetu, ne sinu.

Voziček je drdral po klancu navzdol, poleti je bilo in suho in voziček in konj, Matevž in Matijec, vse je bilo odeto v oblak prahu.

Pod klancem pa je čakala tisti dan in tisto uro zbrana vesoljna vas na presvitlega gospoda škofa, ki so se bili obljubili k birmi.

Pa ko so zbrani vašcanje čuli drdranje voza in videli prah, so vzkliknili: „Že gredo!“ Počili so možnarji, zapeli zvonovi, otročički so pokleknili, pevke so zapele in župan je ročno pozabil naučeni lepi pozdrav od prve besede do zadnje.

Voziček se je ustavil. Utihnile so pevke, župan se je odkašljaj in še enkrat in še enkrat, vsa srca so burno drhtela. Tedaj

se je oglasilo iz oblaka prahu: „Küpite lonce, labore, latvice! Küpite lonce, labore, latvice!“ in ta glas ni bil mili glas ljubljene- nega višjega pastirja, željno pričakovanega, ampak ribniškega lončarja Matevža glas.

Prelepi, visokemu gospodu namenjeni pozdrav je bil župan pozabil od prve do zadnje besede. Ni bil pa kar nič v zadregi, kako zahvaliti in plačati Ribničana, da mu je bila za norca vesoljna vas. Krepke in jedrnate so bile besede, ki so se mu usipale iz ogorčenih ust, uspešno so jih podpirale žive kretnje grčavih njegovih rok, zbrana vas pa je svojemu glavarju eno- dušno pritrjevala: „Tako je! Le po njem!“

Pol tovara je bil obljubil lončar Matevž svetemu Antonu za poprošeno in do- seženo pomoč; in glej, res se je bil izne- bil dobrega pol tovara svojega blaga, loncev, labor in latvic! In ko se je četrť ure za njim pripeljal pričakovani visoki gospod, se je zelo čudil nenavadni šegi ondotnega vernega ljudstva, da ob slavnostnih spre- jemih tal ne potresa s cvetjem, ampak s črepinjami lončene posode.

Enako kakor oče Matevž tudi sin Ma- tijec ni ušel zasluženi kazni, da je zavidal svetemu Antonu obljubljeni lončeno robo in je lončar Matevž sam pripovedoval reč takole:

Na Veliki petek je bilu, mraz pa tak, de je vse škripalu. V cerkvi so imajli pred altarjem položeno bridko martro, pa sem dejal fantu: „Preljubi moj lajpi sin, pajdi, poljubi Boga.“

Je šel sin — fant rad uboga — je taku storil; ampak je kruota poljubilu Boga z mokrimi üstmi, ga je pa mrzlu želajzu zgrabilu in ga ni izpustilu drugače, kakor de se je odküpil s koncem kože.

„Lej,“ sem dejal, „ljübi moj lajpi sin, z üstmi si storil greh, z üstmi si dajlal po- koro! Sveti Anton je dober pomočnik. Še boljši kakor sveti Brcek. Pravijo, ko je bila

hüda üra, je bil sveti Brcek od kraja čistu glüh za žive prošnje in molitve, šele potlej de je ustavil točo, ko so ga premeknili pred düri, de je še njega ošvrkala. Sveti

Anton pa gleda ne svoje ljudi, ki se mu priporočijo. Ampak gleda ne svoje pravice tüdi, ne odneha, kar si mu obljübil, -- de boš vajdel ze drügikrat.“

Lončar Matevž pripoveduje, kako sta s sinom Matijcem opravila božjo pot.

— Ravno ne male kavke dan zjutraj je bilu, ko sva se s fantom odpravljala zdomi; vajste, ne božjo pot, ne Urbasovo goro sva se bila obljubila; po poti sva mislila pa še najkaj loncev spečati, labor in latvic.

Kdor še naj hodil, ne vaj, kako daleč de je Urbasova gora. Tri dni smo hodili, jest en dan, fant en dan, pa konj en dan.

Pridemo ne goro, se oglasimo pri materi županji, vprašamo, če ne bi hotajli konja čez noč. „Zakaj ne,“ so dejali, „ali ga denete v hlev? Dajte nu!“ S fantom greva pa ne dile. Potlej komaj sem izgovoril, sem vre spal, vajste sva bila s fantom jaku trüdna.

Zjutraj zaslišim neku štrbavsanje, se mi je že bajli dan zesvajtil. Lejte nu, vstati bo čas. „Fant, slišiš, — zori se, zori!“

„Oča, kam se bom zeril, ki je gola dila!“

„Dan se zori, dan, vstani!“

„O, pretetu ne bodi!“ se praska fant, „oča, jest sem ne ani sami slamci ležal, pa me vse kosti bolijo, kaku morajo šele vas boleti kosti, ki ste ne cajlem küpcu ležali!“

Vstala sva, de greva k maši. Šla sva v cerkev ranku skož ogrado. „Lej, lej, fantek, zedajla sva jo!“ sem dejal. „Pri nas imajo domači gaspud trikrat taku dolgo mašo; tukaj se pa kar trije gaspudje nepravljajo, vsak bodo najkaj opravili, pa bo ven.“

Zdaj požvenklja, in vsi trije pridejo drügi ze drüгим; čüzajo, čüzajo, prajden starega gaspuda spravijo k altarju. „E,“ sem dejal, „ta bo pa že napek, ranku ne vidi, svajtiti mu morajo pa še kazati s prstom.“

Netu pride še ana kruota rdeča v bajli srajci pa s palico v roki; kogar je

dregnihu pod nos, mu je bil krajcar dolžan in kar v lonček ga je moral spüstiti. „Fantek,“ sem dejal, „nemara sva midva tüdi kaj dolžna, bajživa! Prej pajva pa še gledat, kje taku škripljejo.“

Greva, prideva konci cerkve ranku ne šüpo in kaj majnite: aden je polajno grizel, aden je pleče drgnil, aden je mesengaste klobase jël, aden je pa žlice zbiral, pa nobena naj bila prava: gosli so goslale, trobente trobile, orgle so orglale, bas je pa renčal.

Od maše greva s fantom spet k materi županji. „Ali bosta kaj južinala?“ naji povprašajo mati županja.

„I, lejte, kajpek!“

„Ali bi sesedenega mlajka?“

„Dajte ga nu!“

Sesedenu mlajku sva snajla, pa sva še gledala. — „Ali bi ga še?“ — „Prinesite ga nu še ano latvico!“

Mati županja nama prinesejo drügo latvico, pa je fantek še zmeraj gledal. — „E,“ sem dejal, „sesedenu mlajku je dobru, še bi jel, pa rajši ne, me vre zdaj skrbi, kaku bom prišel ne konja.“

Vajste, težku je šlu ne konja. Dvakrat sem poskušal, pa sem vselej nezaj čüznil. — „Tristo svetnikov pomagaj, de pridem ne konja!“

Se zeletim, ná — sem pa zletel čez konja. „Stoj, pol naj jih precej odstopi, sto inpetdeset jih bo zedosti!“ — Se v drügo zeletim, pa sem bil na konji.

Vajste, pot se vlajče, solnce je peklo, Matijca je žejalu, mene tüdi. Pa so se čez plot ponujale hrüške, rumene in medne. Zepeljem konja k plotu in stopim z ano nogo ne plot, z ano pa ne konja. Trgam hrüške, Matijc jih je pa lovil v klobük. Pa mi pride čüdna misel. Pravim sam pri sebi: „Kaj bi bilu, ko bi zdaj kdo prišel in bi

rekel: „Hi!“ — Pa preteti lisec ima kaj tenka ušesa, komaj sem izrekel „Hi!“ — se je že prestopil in jest sem bil ne tlajh.

„Oča,“ pravi fantek, jest sem vajdel, de bo taka, ker najsva bila pri cajli maši.“ Nemara je fant prav imel, naj ravno taku neümen, kot so drügi, — sevajde, od mene se je dosti nevadil.

Dama je naji mati prijazno sprejela, sva ji prinesla odpüstkov, žegnano sveti-njico in hlajbec krüha.

Drügo jütro se Matijc ni dal zbuditi. Klical sem ga: „Matijc, Matijc!“ — „Kaj je?“ — „Vstani!“ — „Kaj pa bo?“ — „Krave boš gnal past.“ — „Kakšnu vreme je?“ — „Oblačnu.“ — „Saj bo lilu, lilu!“

Čez nekaj časa ga spet pokličem: „Matijc, Matijc, oj Matijc! — „Kaj je?“ — „Vstani!“ — „Kaj bo?“ — „Krave boš gnal past.“ — „Kakšnu vreme je?“ — „Malu je oblačnu, malu pa jasnu.“ — „Dolg čas bo, dolg čas!“ — Pa mi je spet zespalu.

Še v tretje ga kličem: „Matijc! Oj Matijc! — Mar ne slišiš?“ — „Kaj je?“ — „Vstani!“ — „Kaj bo?“ — „Krave boš gnal past.“ — „Kakšnu vreme je?“ — „Čistu jasnu!“ — „Ali pa bodo šle krave, šle?“ —

Zdaj ga najsem več klical, sem de-jal: „Narbrž je bolnu kruota. Sesedenu mlajku je dobru, hrüške tüdi, oboje vkup je preveč dobrote, naj za vsakogar.“

Micka, vajste, moja žena, fantova mati, je dejala: „Saj bo vstal ne lajpo be-sajdo, čakaj, grem pa jest!“ — „Posküsi!“ sem dejal in sem poslüšal, kaj bo opravila.

Pa ga je klicala: „Matijc, vstani, že drobne ptičke žvrgolijo!“

Se je odrajzal Matijc: „Vajste, mati, ptičke imajo drobne glave, ne potrebujejo tüliku spanja kakor jest, ki imam debelo.“

„Pa je kosilu tüdi že na mizi,“ je rekla žena.

„Zekaj pa tega koj ne povajste,“ je rekel fant in je taku hitel vstajat, de je bil prajd ze mizo kakor midva, jest in žena.

O bobovi juhi in kako se je Matevžev Matijec meril z Gorenjcem.

Leta tekó, Matevžev Matijec je na svojo roko začel z robo po svetu in si nabiral bogatih skušenj, prijaznih in nepri-jaznih, kakor so dali ljudje in njegova lastna pamet.

Prodajal je robo za dober denar, po-vrhu si izgovarjal južino, pa je naneslo, da so južinali bobovo juho, toda je bil bob moljav in so vrhu juhe plavali molji.

Vpraša Matijec: „Mati, kakšne so te drobne ribice, ki plavajo v sklajdi?“

Odgovori gospodinja: „Molji.“

Si misli Matijec: „Ankrat sem že mo-lil, drugače če sem pretihu; naj bo, bom pa še ankrat.“ In se je prekrižal in je zmo-lil očenaš pobožno in na glas od kraja do vseh vekov amen in je zopet zajel. Pa so

ga še zanimale ribice na juhi in je vnovič vprašal gospodinjo, kakšne da so.

„Molji, molji,“ je ponovila gospodinja. Matijec je preudarjal: „Kar je rajs, je rajs, tükaj so ljudje bolj pobožni kakor lačni, za an del je tu k pridu, za drügi del ne, püntal se pa ne bom,“ — in je od-ložil žlico, da še enkrat opravi molitev.

Ko je pa tretjič vprašal in prejel enak odgovor, da molji, mu je bilo dovolj. Spra-vil je žlico in vstal.

„Nak!“ je dejal, „ribice so dobre, ali tüliku dobre le najso, de bi ze vsako žlico posebé molil očenaš.“

Kupčija ga je pripeljala tüdi na go-renjsko plat.

Gorenjci so ponosni in bahati.

Gorenjec je oral blizu mosta, privozi mimo Matevžev Matijec, pa je slišal Gorenjca, da je vikal nad svojim volom: „Od sebe, plavec, tudi ti imaš pamet, Ribničan je nima!“

„Čakaj, irhovec,“ si misli Matijec, „pa se dajva in se posküsiva ze pamet!“ Stopi na most, požene konja preko mosta, sam pa začne klicati na pomaganje: „Joj in prejoj, vsi svetniki in vse svetnice božje, ob vse sem, sirota, kaj hočem zdaj!“

Gorenjec to čuje, prevzame ga radovednost, ustavi voli ter steče k Matijcu: „Kaj ti je, Ribničan? Preteto ne bodi!“

„Joj in prejoj, odšel je voz, jest pa sem ostal takraj vode!“

„Prikada! Pojdi še ti za konjem!“

„Ne morem, gospodar, kaj mislite, čez most in čez vodo, prehüda je nevarnost!“

„Pojdi, neumen ne bodi! Zakaj ne bi mogel preko mosta, koder hodi svet inživina?“

Matijec, da ne more in ne more, in je kričal in tožil.

Pa mu reče Gorenjec: „Kaj mi daš, da te prenesem na hrbtu?“

„Kaj bi rad, gospodar?“

„Daj mi deset grošev!“

„Bog daj srečo!“

Uprti Gorenjec Ribničana ter ga prenese preko mosta. Pa ko ga spusti na onej strani, jame se Matijec po vsem telesu tipati: „Najmam, irhavec, niti solda, Bog mi pomagaj, de ne!“

Gorenjec hud. „Kako nimaš, pasja

dlaka! Zakaj lažež? Mar te bom zastonj prenašal? Koj mi greš spet na hrbet!“

Matijec klavrn zopet zajezi Gorenjca, ki ga še enkrat prenese preko mosta nazaj in ga vrže na zemljo ondu, koder ga je pobral: „Pogini, kadar nimaš, da bi plačal!“ in odide k svojemu plugu ter začne orati.

Tedaj je Matevžev Matijec ročno stekel preko mosta za vozom in konjem in

zavpil: „Gorenjec, primojduševac! Ali vidiš, kaku ima tudi tvoj plavec pamet, Ribničan je pa najma, zetu te je dvakrat po mostu prejezdil!“

Gorenjec je ponosen in bahat; draži ga, da ga je posekal Ribničan, ne sliši rad te zgodbe, rajši sam pripoveduje drugo:

Kako je Ribničan lovil konja.

Ribničan je kupil na semnju konja; ko ga prižene domov, je nanoslo, da mu pride z licem preblizu gobca, konj hlastne in odgrizne Ribničanu nos.

„Vajš, konjiček,“ je rekel Ribničan, „če bi ti vajdel, kaku bo žena hūda nate, de si ji skazil moža, bi bil rajši pūstil nos. Ampak zdaj ti poznam vsaj nepako. Kruota, ne boš več grizlu.“

Nateknil je konjičku nagobčnik, res konjiček ni mogel nikogar več ugristi, ali jesti tudi ni mogel. Ribničan ga vpreže, konjiček se ne gane: sam jèl, sam vozil!

Ribničan zlepa, Ribničan zgrda, konj se ne premakne z mesta.

Pride mimu popoten človek in svetuje: „Oče, kljusa je hudobna, nalašč nagaja; koprivo ji dajte pod rep, boste videli, ali steče ali ne!“

Ribničan konjičku koprivo pod rep, — tedaj konjiček v skok in dir, že je zavil okoli hiše, skoro je izginil izpred oči.

„Primi ga! Ustavi ga!“ je kričal Ribničan in slačil škorenj, da steče za vozom.

Mu pravi popotni človek: „Oče, kopriva kuri konjička bolj kot oves, huje kot bič. Tega ne ujamete, — drugače, če si tudi utaknete koprivo tjakaj-za vrat.“

Ribničan v strahu za konjička je hitel se poslužiti dobrega sveta. Dolgo, košato koprivo si je zateknil za vrat in si jo pod srajco potegnil navzdol po hrbtu. Pogrela ga je, da je kar zarezgetal, že se je kakor blisk zapodil za konjem.

Če ga še ni ujel, ga pa skoro ujame — pravi Gorenjec.

O ribniškem ognju.

Zdaj bom pa še tu povajdal, kaku je Ribnica zgorajla, potlej pa nič več.

Taku velik ogenj je bil, da je vse pogorajlu; še ščürkov najsmo rešili. Samo cveki so ostali. Pri zadnji šiši so bili gaspud panali ogenj, pa so bili prestrašeni, sevajde, — so bukve držali nerobe in bi jim bile kmalu še bukve zgorajle, de ni župan pljunil ne utrinek in ga ugasnil.

Drügi dan so prišli Dlanjci cveke pobirat, pa najsmo Ribničanje pūstili; dejali smo: „Cveke bomo že sami pobrali.“

Dlanjci so bili ranku hudi, jezili so se ne Ribničane in so dejali: „Bog daj in Mati božja, de bi pri nas ankrat gorajlu, tüdi mi ne bomo vam pūstili!“

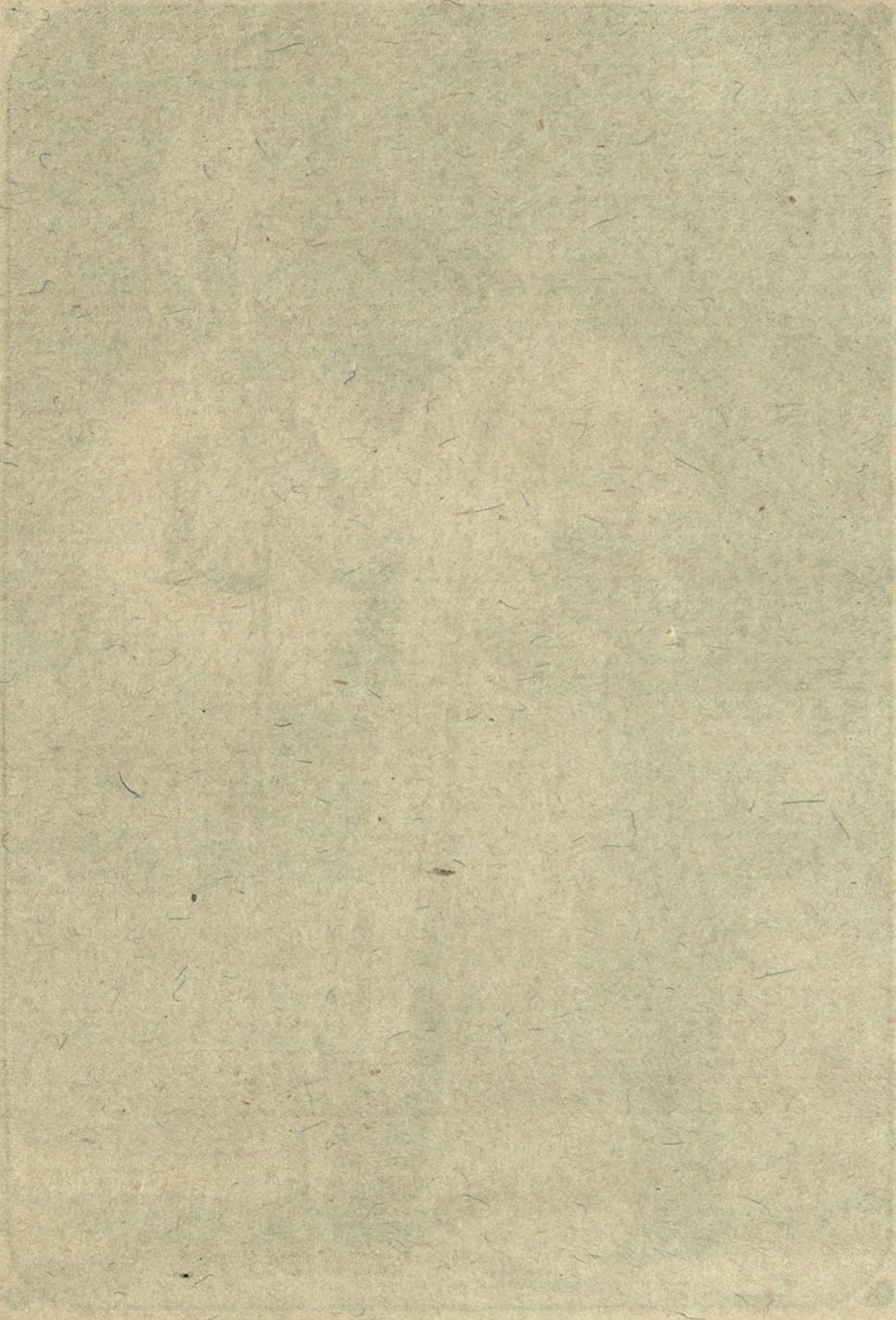
Gaspud pa so nas bili vse jaku pokrajgali in v pridigi hudu prijeli. Udarili so ob prižnico in so dejali: „Vi, kruote, ste bili preveč začeli kruotiti se. Zetu vas je Bog z debelim očesom pogledal in z debelim palcem potipal. Jest vam torej dam ta svet: Več se ne kruotite, kruote kruotaste!“

Poslušajte, vi pürgarji,
Rešetarji in lončarji,
Var'te ogenj, var'te lüč —
Bog nam daj svojo pomoč!

12. IX. 1946

TISK „ZADRUŽNE TISKARNE“ V LJUBLJANI.

COBISS :04:00

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000429121

